

Өрттэ 3 көп

Композитор-биле ужура-жышымчыга үстүкү класс-чылар база тусуай чыгыл-келтирген. Э. Ханок бо аир-дигирига база чууааны бир-тизы чорудуп, кууесиди ыр-лары база ойнагай болгу-лаан. Урутлар аңаа сеткиди камыл, музика дугулында ойнактык, солун чууаларын билчп алганар.

Э. Ханок - баштаан бөлүк Хову-Алсынта, Бай-Хаакка ужура-жышымчынары база арттирген.

Бистек корр.

ШЫНАРЫН ЭКИЖИДИП ТУРГАШ

Он бирги беш чылдың дүртүк чыныгы бирги жердеги да. Каз.Хем районунун «Каз.Хем» совхозунун СЭКП-инин XXVI съездинин болган СЭКП ТН-инин оюн союгуна Плениумунун шийттирилери амандыралга боттандылар. Талаш-тартыш чечимдерин чечип алган. Районунун чыныгы бирги кварталды күнүгө сүт сазар планын 116 хуу күнүгө, пландан ашык күнүгө 112 тоона сүтү сазар. СЭКП-инин XXV съездинин аттыг болган «Совет Тыва» совхозтор күнүгө сүт сазар планын ашык күнүгө.

Районунун совхозтары бирги кварталды күнүгө сүт сазар планын 120 хуу күнүгө, пландан ашык күнүгө 112 тоона сүтү сазар. СЭКП-инин XXV съездинин аттыг болган «Совет Тыва» совхозтор күнүгө сүт сазар планын ашык күнүгө.

Районунун совхозтары бирги кварталды күнүгө сүт сазар планын 120 хуу күнүгө, пландан ашык күнүгө 112 тоона сүтү сазар. СЭКП-инин XXV съездинин аттыг болган «Совет Тыва» совхозтор күнүгө сүт сазар планын ашык күнүгө.

Районунун совхозтары бирги кварталды күнүгө сүт сазар планын 120 хуу күнүгө, пландан ашык күнүгө 112 тоона сүтү сазар. СЭКП-инин XXV съездинин аттыг болган «Совет Тыва» совхозтор күнүгө сүт сазар планын ашык күнүгө.

Бии-Хеминин «Кызыл тараачын» совхозунун Ээрбек салбырын хойжуу Ооржак Маадыр-оол бо ажал-агында он ажал чыда малчынап келген. Эрткен 1983 чылда ол чүс баш хойга онааштыр 104 хураганы менди алган. Дүктү бир хойга онааштыр 3 кг чедир кыргаан.

Күш-ажылы чедипширинерли хойжу бо чылды база бедик көргүзүлгөргүчүлөр турар. Ол өңүт ээни-беле төрүтү чүс хойдан-на 95 хураганы менди доруктурган Мурнакчы хойжу Совет Тыванын 40 чылдыгына күш-ажылы белектерлиг ужуражыр дээр, салбырда малчынарын социалисттик тарыхынын муруну одурунда чоруп турар.

ЧУРУКТАРДА: Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтун мурнакчы хойжуу Маадыр-оол Ооржак.

О. ОХЕМЧИКТИН ФОТОЛАРЫ.

КЕДИЛИГ «ЧУГАА»

Бо помпун оранынар медээни авторучка-биле да, карандаш-биле да бижээни, жазып, кагаз-да параттап. Бо одурулар эң баштай дисплей дээр тускай херексидик экранына көстүп келген.

Дисплей дээрке кижи-биле медээ солчуп шыдаар аргалыг херекселдир. Ол сөстү очуладарга «жүргүз» дээр. Кижи-биле «чугаа» экран (ол телевизорду иштеш болган баскычтар дузаны-биле болур. Ужук санын азы дүктүктү медээ экранга, телевизорга шыккан, көстүп келер.

Дисплей дээрке кижи-биле медээ солчуп шыдаар аргалыг херекселдир. Ол сөстү очуладарга «жүргүз» дээр. Кижи-биле «чугаа» экран (ол телевизорду иштеш болган баскычтар дузаны-биле болур. Ужук санын азы дүктүктү медээ экранга, телевизорга шыккан, көстүп келер.

ЧАЙЛАГЛААР БЕТИНДЕ

1983—84 чылдарын мал кыштагынашкыны ам адам-талырын кырыда келген. Күтүп хур, кызы соок, чыда база-ла хат-коорумтук чыл өргөн болжолук. Сүт-Хол районда Карл Маркс аттыг совхозтун мал ажалдакчылары багыт эвес түнелдерин чедип алган.

Хараганын-Хову биле Сесейини тус-тус хойжу бригада-лардан хоочун хойжулар Дадар-оол Ховалыг, Байлак Сат, Шунмак Монгуш болган анык малчы Владимир Ондар олар чүс хойдан-на 80—92 хураганы алган. Ол коданардан сакманчылар Наталы Ондар, Серенмаа Сат, Полина Ондар, Сыгыртаа Монгуш, Ольга Сат болган бо ажал-агында сакманчыларын аразында социалисттик чарыштын каш дакыр тилектин, эртен чыда биштин Төрөн чуртувугу чүс чүс Москвада УАЧД-ге чоран комсомолчу сакманчы Викторий Монгушту ажал-агын эни деп санап, Олар-нык кижи булса-ла 120—130 хураганын доруктурган алган.

Сарлык коданары 240 баш сарлык бар. Оларын 101-и оодлар. Бо хүнүгө чедир 60 сарлык оодлар, мында база онча-менди алдыган. Ол кодан мурнакчы кадарчылар Николай биле Согуур-оол Монгуштарын болган өскөлерин-даа доктаамал хайгааралында турар. Олар оларда сарлыктарын өзгөчө хайгааралышпаан, Хер-Тайга сынандан эгезин ап бадып келген каас-чараш бойдус-чурумалдыг Теректиг хем-ни аксында нажаада төрүтү четкен сарлыктары ажаап карантат турарлар. Сарлыкчылар боттары совхоз төвүндө чурттап, эл-чек үзүндө барып кадарып турарлар.

А чылды малдын 2 ко-дан-на бо хүнүгө чедир 15 бе төрөп, төрттүгөн кулун буруу менди алдыган. Чылгычтарын кол сорулгазы — 100 беден-не 95 кулуну алыры. Төрүтү беле-ге тускай нажааларын кылган.

Мал ажалында чедипширинерли чегелестир чегелестир база чок деп болбас. Малдын чаш төлүгө херек кижи шынардыг мал чедип-биле ажал-агы чылды-на чедир хандыртын-май келген. Ону белеткеп алып чыгар боткен суген пөдү чок. Эвээр эвес хем-чедип хой чылдыг сугенин талыда да, ол сугенин чо-гуу сугенде кезип ап шыда-лайн келген. Ажал-агы де-мектедирин шымаа-шыкта-лап суген унуп турза-да, кезип алдыган сугенин хой кезип марга-биле ко-лушпа болур. Сөгөтө хо-вунга эртен чылды үгөн тарданы мал чаза басып

каапкан. Бичангап ажал-агы оон оода-ла мал чеди кылдыр бешин чүтү-даа ал-байн барган. Бо чылды ажал-агынын мал ажал-агынын специалистери «Сүт-Хол» совхозтун дескээр-инде Ак-Асыктын шынар-лыктарындап эки шынар-лыг чыгар үгөн шык си-генин кезип, белеткеп алы-рын планнаан. Олче мал-чынарын тускайлаттыган сугатчы эвээрдуз атыр-ган.

Нинтинин малынын баш саны чидирлиг. ара са-лыр өлүг төрүтү, өлүг чо-руу хой. Ол чоруктар уут-каттымай келген. Төрүтү малдын баш санын де-жигүүрү бүтү малдын 60—65 хуузу турар ужура-луг турза-ла, ол дөңгүр чүт-ле 42 хуудан ашпай турар. Оң кол чылдагынары чү-дел? Бирөө, малчынар-нын хуу кошкарларын нин-тинин малдында успей кел-ген. Нийде, малдын брү-лөтөп арызын ам-даа бер болуп турар. Бо ажалдарын чогуур негелдег тургузуп, хуу кошкарларын үскөп, чүтле усаалыг кошкарлар-ын ажаллап, хойчуу тарып бооздылганын ой-шаанда чорудуп, селекция ажалын ижидер болза, мал ажал-агы экижип болур. Боттук хемчеглерин ой-шаанда ап чорудар болза, нинтинин малдын баш санын хары-да өзүп, оң усаалыг эки-жип, продуктуну бедир ужура-луг. Ол дугайы Карл Маркс аттыг совхозтун мал ажалынын специалистери утпаза чогуур. Бичангап чайлаглаар бетинде дөңгөп хемчеглерин алып херек.

А. МОНГУШ.

КАЙЫЗЫ - ДАА МАКТАЛДЫГ

Автобус чолаачы Василий Семенович Степанейкин биле крап башкарычы Сосан Григорьевич Покровево «Тыва ав-тор» катчышынын көкүп чо-руу механизаторлар кооператив-ти ажаллап турарлар. Олар мында бо организационн тургустунан хүнүн бөр эгин кожа тургупкан, ижип келген бүдүрүлгенин мурнакчылары.

Күш-ажылын хоочунары «Он бирги беш чылдын талычтары» деп херек демектеринин эдилектери болушкан, коллектив келжигеринин хүндүктелди чаалап алган. Оларын кайызы-даа боду-нун херектин дүзүгү мастери.

Сосан Покровево ажал норманын доктаамал ашык күнүгө чалчаккан. Оң ажалы бедик шынарын-биле маладыг. Чолаачы В. С. Степанейкин дамык улусту журнал гаражына чедип келер.

Чүте дээрке ажалчынарын бажына-рындан эртен бөлөр, эржежик чугула э-херекселерин чүтүрүр даа жүрүгү та-варжыр. Оң бапкалар албан автобузу монтажниктер, перевалктер, электрлик бригадалары-биле Шаган-Арыкта, Хову-Аксичке азы республиканын өскө-даа рай-ондарына хайып бар төрүтүн бө-ла карып болур.

В. С. Степанейкин боюнга быжылаан машинаны эки байдалга тургузуп, ой-шаныда септеп ап, анаа тургустун бол-дурбас дөң ажаллап чорур.

Бүдүрүлгенин мурнакчылары чолаачы В. Степанейкин-да, краповик С. Покровево-да нинти чедипширинге төгөспүт салышкыны киришкен, ону Совет Тыванын 40 чыл өңгө бараалгалып турар.

Угбашкылар Александр Шивит-оол 1957 чылдан бээр тараажи, сугени ажал-ишчилерге амданыг аш-ченин белеткеп берип кел-ген, көкүп чорур столоваанын, ховуну ховчун повары. Оң дузалакчы повар, комсомолчу кыс Ганна Баче-оол ам ийи-нүл улаштыр ажаллап турар. Амданыг аш-ченин белеткепширин Ганна угба-жы Александрдан дузак чок.

С. ДАНЗЫ.

ОДАКЧЫ УГБАШКЫЛАР

Кечигеел Монгушевич Сүдүй он дөрт чыл улаштыр олакчы болуп ажаллап турар. «Ак-Түртү» совхозтун төп салбырын чауар-бажы ууктелишкени чок ажаллап турар. Ол база олакчынын кызы мак ажалынын херектин болур.

Сүдүйн чурттакчылары негелде ийи удаа чүтөр. Мергелжил олакчы темпера-тураны кандыг негелдег чүтүлери, печканы канчаар олаарын эки билер.

Завеска четкен печкаларын солтур айтырыны ол ажал-агы ууктуктарыны мал мурунуга тургускаан. Ам чүтүр-бажыла чаш печканы салган. Ажалында бердинген олакчынын совхозтун дирекциязы кам улаа хүндүлүг бишктер-биле болган өртекит белектер-биле шаннап келген.

Александра Шивит-оол 1957 чылдан бээр тараажи, сугени ажал-ишчилерге амданыг аш-ченин белеткеп берип кел-ген, көкүп чорур столоваанын, ховуну ховчун повары. Оң дузалакчы повар, комсомолчу кыс Ганна Баче-оол ам ийи-нүл улаштыр ажаллап турар. Амданыг аш-ченин белеткепширин Ганна угба-жы Александрдан дузак чок.

Угбашкы поварлар Совет Тыванын 40 чыл байырлыгына күш-ажылы чедипширинерлиг ужуражыр дөңгөп хемчеглерин алып херек. Арысанын меха-низаторлары-биле кады ховуларда ажал-лап чоруп турарлар.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Улуг-Хем район.

ШЫН

КАМНЫГЛАРЫН ДУРЖУЛГАЗЫН — БҮГҮДЕГЕ

Марий АССР-де «Восход» совхозтун дына хой механи-заторлары часын хову ажал-дарынын хүнүгөндө ботта-рынын машиналарын кам-наттыган кывар-чаар мате-риалдар-биле шимчедип чо-руп турар. Ол дээрке мате-риалдарын камныг чарыг-дар дөңгөп хүн бүрүдө чорут-туган демселдин түнелдир.

Көдээ ишчилерин ээ Ба-га кижииндеринин дугайында хүн айтырын чугаала-жып көргөн пархуралдан хамык чүбө эгелзэн. Анаа чугаа солун болган чидип болуп эртен. Чүбө кама-

вас, төтөгелээр чаныгылар-ны аттарын коммунистер адап, бир машинанык кы-вар-чаар материалдар чо-руу системаны үрелитче чо-руу чарыгдал үнерин шуут санап турган. Бир эвес кы-вар-чаар материалдар да-мылап турар болза, хонукта дөңгөп чидер черке ол хилис ага бээр. Шимчедип-чи моторларын ой-шаанда өжүрбейн турарга? Чүзү чок анаа тургустуну курат ай-деди машинашынар. Ол чоруктар база эвээр эвес болат.

Кывар-чаар куртаварлар-ын камныг, ээ өзү-биле ча-рыгдарын чедип алмын колхозтун партбюроунга ху-рал дааскан. Улусту кон-роллерларын, комсомолчу «проекторларын» ол ажал-че хаара туткан.

Кывар-чаар материалдар-нын төтөгелдеринин орун-тарын тодардырынга чола-чылар Альберт Егшин, Ва-лери Смоленьев, тракто-рист Филипп Иванов олар дузалажып, ону болдурба-зын боттук хемчеглерин айткан. Кывар-чаар мате-риалдарын тарыхынын үчү-дүн мылган. Кывар-чаар материалдар кудуп алыр пункттарга камналгалыг

байдалды тургускан. Кайы хире хемчедип бешинин база өз-маслоу бир чола-чы херектелеринин санала-дын тургускан. Хумагалал камналга дөңгөп бөтү механизаторларын, механи-терин, өскө-даа специали-терин колхозтун коммуни-стерин удатайы хаара түдүп алган. Кывар-чаар мате-риалын камналгазы дөңгөп чарышты чолаачыларын болган трактористерин аразына организацион.

Эрттир чарыгдалы дөңгөп рубль-биле торгар, камнал-галы дөңгөп шаңнаар чы-чалды тургускан. Партбо-

К. ХЕРТЕК.

роңу сүмелзенин өзугаар ажал-агы машина-трактор паратынын бүтү черлеринге камналгалыг болурун хемчеглерин боттандырган. Ур-даа болбан, байдал до-роан өскөргөн.

Кижээ, ирак улаштардан бодуңу тракторун кудуп алаш, дүшөп кел чыдар трактористер көзүл-бестан, тускай машина-биле оларын сөөртүп ап турар. Бензобактарга кывар-чаар материалдар кудуп алыр дөңгөп, ховунан суурже халас калдып эрар чолаачы база көзүлбестан. Тургустунан график өзугаар оларге бен-зин кудар тускай машина-лар үнүп турар.

В. САКЛАКОВ.

СЭТА-нын көрр.

